

Geen satori verdorie

31 augustus 2011, door Ad van Dun,
gepubliceerd op [Stiltij-weblog](#).

'De Weg kent geen noord- of zuid-meester.' Shitou (700-790).¹

Zoals Verlichting en overdracht (transmissie) worden in de praktijk vaak met elkaar verbonden, maar ze hangen inhoudelijk gezien niet noodzakelijkerwijs samen: verlichting is niet afhankelijk van formele transmissie, en omgekeerd is transmissie op zich nog geen blijk van verlichting. Natuurlijk is er in het oefenproces wél de inbreng van onderricht nodig; dat zou je in de ruimste zin kunnen zien als een informele, organische vorm van transmissie.

Binnen de zengemeenschap wordt er al lang gediscussieerd over de vraag in hoeverre mensen die transmissie hebben ontvangen daadwerkelijk beschouwd kunnen worden als 'dharmisch gekwalificeerd', d.w.z. in hoeverre zij leven vanuit gerealiseerde wijsheid. Even ervan afgezien of en hoe je zoiets kunt meten: het gedrag van sommige officiële dharmadragers wekt terecht twijfel over de waarde van transmissie. Verlichting lijkt in zo'n geval niet meer te sporen met wijsheid. Dat is een discrepantie die mij doet overwegen: als zen wél verlichting maar geen wijsheid biedt, dan is er onderweg van boeddha naar losbol toch iets goed mis gegaan .

Wellicht is het niet onverstandig om transmissie vrij nuchter te hanteren als een soort lerarendiploma c.q. schouderklopje. Daarmee blijft het begrip binnen de institutionele of functionele context en voorkom je de verwarrende suggestie dat transmissie een speciale wezenlijkheid zou bezitten of dat deze vorm van bevestiging per se nodig zou zijn voor de verwerkelijking van wijsheid, liefde en gemoedsrust. Voor dit laatste lijkt me leerlingschap een noodzakelijker, passender instrument, met zijn niet-publiek, anoniem karakter en transformatieve, procesmatige functie.

Er is een wezenlijk verschil tussen leerlingschap en leraarschap. Aanvaarding als leerling voelt voor mij waardevoller dan een bevestiging van transmissie die me tot leraar of dharmadrager maakt.² Zo'n bevestiging heeft meer iets van een optionele, feestelijke afronding, een formeel naar buiten treden of het podium betreden. En daar is, voorzover het een innerlijke noodzaak bezit, niks mis mee. Maar met deze ceremonie wordt een onderliggende vraag niet beantwoord: heeft verwerkelijking daadwerkelijk bevestiging nodig, of is dit element eerder een maatschappelijk belang (voorkomen van misbruik) dan een inhoudelijk?

De weg beoefenen is verwerkelijking serieus nemen. Zodra verwerkelijking ook verlichting genoemd wordt ontstaat het risico dat de weg bewandelen (verwerkelijking) gemeten wordt aan speciale ervaring (verlichting). Daarom beschouw ik verlichting liever als: leven in het licht van de werkelijkheid. Het inzicht en de intentie om dit ook elk moment te belichamen dank ik aan de dharma, aangereikt door het onderricht van mijn leraren. Het is aan mij om dit waardevolste geschenk voor de rest van mijn leven - voorgoed dus - volledig recht te doen:

Van leraren ontbonden, verwelkom ik het stroomland;

*met adem gezegend, betreed ik het lichtruim;
in eenheidsbezieling, vervult zich het Zelf.³*

Verlichting is dus niet een incidentele oefenervaring maar een permanente wijsheidskwaliteit - innerlijk potentieel dat men de bronsubstantie⁴ van leven kan noemen en dat zich in oefenbewustwording natuurlijkerwijs ontvouwt als een wonderlijke en voor de ik-waan verbijsterende kracht.

'Definitieve verwerkelijking' is het uiteindelijk heersend, volledig bewust geworden besef dat onze ware aard - de werkelijkheid die je bent - onvoorwaardelijk is, d.w.z. niet gebonden aan voorwaarden (condities): vomloze, direkte, ongrijpbare, onverklaarbare en doellose werking.

Het accent leggen op speciale ervaringen leidt gemakkelijk tot allerlei effecten, zoals trots, houvast en doelvorming (rituelen, instituten, transmissie etc.), terwijl vervulde beleving simpelweg geen gevolgen kent: je verwijlt in de natuurlijke grondkwaliteit van innerlijk gewaarzijn, in een leven en dood overschrijdende werking (transcendentie), een kwaliteit die niets zoekt of nodig heeft omdat het hem aan niets ontbreekt.

Dogen formuleert deze grondkwaliteit in Dharmabloesems, een hoofdstuk uit zijn Shobogenzo, als volgt: 'De boeddhagebieden in het hele universum zijn niets anders dan dharmabloesems. Alle boeddha's in het hele universum uit verleden en heden die verwijlen in weergaloos volmaakte verlichting laten hier dharmabloesems wentelen en worden hier gewenteld door dharmabloesems. Dit is hoe de oorspronkelijke beoefening van bodhisattva's werkt, zonder omkeren of afdwalen; zo werkt de diepste, onmetelijke wijsheid van boeddha's; zo werkt de serene, subtiele samadhi die moeilijk te begrijpen en moeilijk te belichamen is.'⁵

In Dogens woorden is er sprake van een staat van zijn ('verwijlen'), niet van een ervaring. Het is dezelfde staat van zijn ('samadhi') die in de soetra's wordt aangeduid met 'de kshanti van het ongeborene (lees: het onvoorwaardelijke)'⁶ of 'de samadhi van het onkenbare'⁷. En daarmee bevinden we ons op dharmaterrein, niet in procescontreien (karmische effecten).

De dharma is geen eigendom van enige school of leraar, maar het vormt als het ware de levende bodem van de schepping. Het is de universeel beschikbare werking van bewustzijn die blootgelegd wordt door alle oprechte zoekers in alle spirituele geleidingen: boeddhisme, hindoeïsme, soefisme, mystiek, vedanta, etc. Natuurlijk heb je als zoeker de concrete verbinding nodig met een betrouwbare oefentraditie, school en leraar, maar enkel om jezelf zo snel mogelijk te kunnen vergeten dankzij de aantrekkelijkheid en kracht van deze weg, d.w.z. om je via jouw liefdevolle inzet en overgave (identificatie) zo snel mogelijk te kunnen ontdoen van alle resterende conditionering en niet om spiritualiteit tot de zoveelste conditie (verlicht leven) te maken.

Uit de drang tot scheppen van moderne varianten of exclusieve scholen blijkt vooral twijfel aan dharmawerking. Maar we hoeven het bevrijdingswiel niet opnieuw uit te vinden. Wijsheid is van alle tijden en de vervulde, wijze en liefdevolle mens is een archetype dat ieder mens van nature in zichzelf kent: we herkennen onzelf gemakkelijk in dit ideaal. We hoeven deze nabije feitelijkheid slechts serieus te gaan nemen - door tijd en ruimte heen te leren kijken - en niet langer te blijven luisteren naar de vele advocaten van de duivel of korte-termijn profeten.

Boeddha's zoektocht is ook de onze. Egoïsme, waan, lijden, ze vormen voor haast elke sterveling een existentiële gevangenis. En dit heeft desastreuze uitwerkingen, openlijk of in het verborgene, individueel en maatschappelijk. Gelukkig staat het tijdloze onderricht even stevig geworteld als toen het werd uitgesproken of neergeschreven. En gelukkig is de huidige serieuze zoeker *nét* zo tijdloos. Want per saldo zijn beide grootheden (karma en dharma, bewandelaar en de weg) eenzelfde kracht: ze vallen samen. Die eenheid wordt gerealiseerd zodra we beseffen dat we meer boeddha zijn dan boeddhist.

De titel van dit artikel accentueert Shunryu Suzuki-roshi's woorden (inleiding van Zen-mind, beginner's mind): "It's not that satori is unimportant, but it's not the part of Zen that needs to be stressed." De kern van zijn onderricht luidde: oefenen is uitdrukking van onze ware aard.

¹ Een zin uit de Sandokai, een klassieke Zen-tekst van Zen meester Shitou (De grote kwestie, p. 205 - pdf, 1,5 mb). M.a.w. de Dharma kent geen condities: geen modern of ouderwets, geen vreemd of vertrouwd, geen verantwoord of mislukt.

² Niet iedereen die transmissie ontvangt gaat ook automatisch publiek herkenbaar als leraar fungeren; er zijn vele verwerkelijkte mensen die anoniem opereren.

³ Zie <http://www.stiltij.nl/meditatie/verdieping/praktijk/anonieme-oefenvorm>

⁴ Een term van Huangpo.

⁵ Tanahashi, Kazuaki (red.): Treasury of the true Dharma eye; Zen master Dogen's Shobo Genzo. Boston 2010, p. 180

⁶ Lamotte, Etienne: The teaching of Vimalakirti. Oxford 1976, p. LXII, 189 en 289-291 ("anutpattikadharmakshanti"); Thurmann, Robert: The Holy Teaching of Vimalakirti. Pennsylvania 1990, p. 164 ("birthlessness").

⁷ Voor "inconceivability" zie Chang, Garma: A treasury of Mahayana sutras. Dehli 1991 [Ratnakuta soetra], p. 107 en Thurmann, Robert: The Holy Teaching of Vimalakirti. Pennsylvania 1990, p. 4-5.